บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน จากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดลำพูน พบว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดในการศึกษาครั้งนี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของแรงงานในการเคลื่อนย้ายแตกต่างกัน นอกจากนี้พฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจทางการก็ยังมีความแตกต่างจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1.1 บทสรุปการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจของแรงงานในการเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการในระดับสูง คือ ความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ รายได้ในภาคเกษตรกรรมที่ลดต่ำลงจะผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะในภาคเกษตรกรรมยังมีการแบ่งรายได้โดยใช้หลักรายรับที่เกิดจากผลผลิตเฉลี่ย ในกรณีที่จำนวนสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการแบ่งรายรับจากผลผลิตเพิ่มขึ้น หรือผลผลิตรวมในภาคเกษตรกรรมลดลง จะมีผลทำให้รายได้ของแรงงานในภาคเกษตรกรรมที่เกิดจากรายรับเฉลี่ยลดลง แรงงานจึงพยายามชดเชยระดับรายได้เดิมโดยการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ เหตุผลประการแรกคือ เพื่อเป็นการชดเชยรายได้ที่ลดลงในภาคเกษตรกรรม ประการที่สองคือ เป็นการลดความเสี่ยงของการทำงานในภาคเกษตรกรรม ผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อแรงงานเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการคือ ในกรณีที่ผลผลิตในภาคเกษตรกรรมคงที่ แรงงานที่ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรมจะมีรายได้สูงขึ้นเนื่องมาจากจำนวนสมาชิกที่มีส่วนรวมในผลผลิตเฉลี่ยในภาคเกษตรกรรมลดจำนวนลง ส่วนรายได้ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการที่สูงขึ้นจะดึงดูดให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการมากขึ้น รายได้ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการอาจจะไม่มีผลโดยตรงในรูปค่าจ้างที่เป็นตัวเงินที่สูงกว่า

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รายได้ในภาคเกษตรกรรมอย่างชัดเจนแต่จะมีอิทธิพลในรูปของระดับความมั่นคงของค่าจ้างและระยะเวลาในการทำงาน เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่ารายได้ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการจะสูงกว่าภาคเกษตรกรรมเพียงเล็กน้อย แรงงานในภาคเกษตรกรรมก็ยังยินดีที่จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ

นอกจากความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ที่มีส่วนผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการแล้ว ความสะดวกสบายในการเคลื่อนย้ายยังเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเร็วขึ้น เมื่อรายได้ในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดต่ำลง ความสะดวกสบายในการเคลื่อนย้ายมิอาจถือได้ว่าเป็นผลประโยชน์โดยตรงในรูปตัวเงินในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ แต่ความสะดวกสบายในการเคลื่อนย้ายนี้ถือเป็นผลประโยชน์ทางอ้อมที่แรงงานได้รับจากการเคลื่อนย้าย ซึ่งความสะดวกสบายในการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการจะสะท้อนในรูปของต้นทุนทางจิตใจ (psychic cost) อาทิ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภาษา ตลอดจนความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตร ที่ไม่ได้สูญเสียไปเนื่องจากการเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้เพราะที่ตั้งของอุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ จะมีที่ตั้งอยู่ในบริเวณภาคเกษตรกรรมเดิมหรือไม่ห่างไกลจากภาคเกษตรกรรมเดิมมากนัก ดังนั้นเมื่อแรงงานเคลื่อนย้ายสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ วิถีชีวิตต่าง ๆ ในภาคเศรษฐกิจนี้จึงไม่แตกต่างจากภาคเกษตรกรรม แรงงานจึงไม่ต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ทำให้ต้นทุนทางจิตใจของแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการจะต่ำมาก หรืออาจจะไม่เกิดต้นทุนทางจิตใจจากการเคลื่อนย้ายเลย ซึ่งความสะดวกสบายจากการเคลื่อนย้ายแรงงานนี้ทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการเร็วยิ่งขึ้น และจากการที่อุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ มีความเชื่อมโยงกับการผลิตในภาคเกษตรกรรม อาทิ อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร หรือหัตถอุตสาหกรรมท้องถิ่น อุตสาหกรรมเหล่านี้จึงพึ่งพาแรงงานเป็นส่วนใหญ่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ ซึ่งความต้องการแรงงานของผู้ว่าจ้างในภาคเศรษฐกิจนี้ จะมีความต้องการแรงงานที่ใช้แรงกายเป็นหลักโดยไม่ได้พิจารณาหรือให้ความสำคัญแก่แรงงานที่มีทุนมนุษย์เป็นพิเศษแต่อย่างใด ดังนั้นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการจึงไม่เกิดการคัดสรรหรือการแบ่งแยกแรงงาน (discrimination) ที่มีการลงทุนมนุษย์ออกจากแรงงานไร้ฝีมือแต่อย่างใด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ข้อสังเกตที่น่าสนใจของการศึกษาก็คือ ปัจจัยที่แสดงความกดดันในภาคเกษตรกรรม อาทิ ขนาดของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรหรือขนาดของครอบครัวแรงงาน ซึ่งถือเป็นแรงกดดันที่ทำให้แรงงานต้องเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรม ไม่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรม แรงงานมิได้ตั้งเป้าหมายในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนย้ายถาวร แต่เป็นการเคลื่อนย้ายเพื่อชดเชยรายได้ที่ลดต่ำลงในภาคเกษตรกรรมหรือเพื่อเป็นการหารายได้เสริมนอกฤดูกาลเพาะปลูก การเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเป็นการเคลื่อนย้ายชั่วคราวหรือการเคลื่อนย้ายกลับไปกลับมา (circular mobility) และเมื่อรายได้ในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น แรงงานในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการบางส่วนก็จะยินดีเคลื่อนย้ายกลับเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมดังเดิม ดังนั้นปัจจัยที่แสดงความกดดันในภาคเกษตรกรรมจึงไม่ใช่ปัจจัยผลักดันโดยตรงที่ทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปแล้ว พฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ไม่ได้เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานในลักษณะการเคลื่อนย้ายถาวร แต่เป็นการเคลื่อนย้ายชั่วคราวทั้งนี้เพื่อชดเชยรายได้ในภาคเกษตรกรรมที่ลดลง หรือเพื่อเสริมรายได้นอกภาคฤดูกาลเพาะปลูก และการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้มาจากสาเหตุโดยตรงของปัจจัยความกดดันในภาคเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นแรงผลักที่แรงงานได้รับในภาคเกษตรกรรม แต่ปัจจัยที่ส่งเสริม ให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการก็มิได้ปรากฏเด่นชัดในรูปของผลประโยชน์โดยตรงในรูปของค่าจ้างตัวเงิน แต่สิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการคือ ความสะดวกสบายในการเคลื่อนย้ายหรือต้นทุนจิตใจที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากเคลื่อนย้าย ซึ่งจะทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการเร็วยิ่งขึ้น และจากลักษณะเฉพาะตัวของอุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการที่พึ่งพาแรงงานมากกว่าทุนและใช้เทคโนโลยีระดับต่ำ ทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นนั้นไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกแรงงานที่มีทุนมนุษย์สูงออกจากแรงงานไร้ฝีมือในภาคเกษตรกรรมแต่อย่างใด

6.1.2 บทสรุปการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ

จากการศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดลำพูน พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจทางการ คือ ความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคเศรษฐกิจทางการเช่นเดียวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ รายได้ของแรงงานในภาคเกษตรกรรมที่ลดลงจะผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้น และรายได้ในภาคเศรษฐกิจทางการที่สูงขึ้นจะดึงดูดให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้โดยปกติแล้วระดับรายได้ที่เป็นผลประโยชน์โดยตรงในรูปตัวเงิน ในภาคเศรษฐกิจทางการจะสูงกว่ารายได้เฉลี่ยในภาคเกษตรกรรมมาก ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากลักษณะโดยทั่วไปของอุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจทางการ จะเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาทุนเป็นหลัก ใช้เทคโนโลยีระดับสูง แรงงานที่ตอบสนองต่อเทคโนโลยีที่สูงนี้จำเป็นต้องมีการลงทุนมนุษย์สูง อาทิ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานนอกภาคเกษตรกรรม ทำให้ค่าจ้างในภาคเศรษฐกิจทางการนี้สูงกว่าภาคเกษตร-กรรมมาก อันหมายถึงรายได้ในภาคเศรษฐกิจทางการจะสูงกว่ารายได้ในภาคเกษตรกรรมมากเช่นกัน ดังนั้นแรงงานในภาคเกษตรกรรมจึงมีความต้องการที่จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการสูง เนื่องจากผลประโยชน์ในรูปตัวเงินที่สูงกว่าภาคเกษตรกรรมนั่นเอง เหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการมากขึ้น คือ ผลประโยชน์ทางอ้อมที่แรงงานคาดว่าจะได้รับในภาคเศรษฐกิจทางการ อาทิ ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง การแพทย์ การศึกษา การโทรคมนาคมสื่อสาร ตลอดจนความบันเทิงที่เกิดจากแสงสีแห่งความเป็นเมือง ซึ่งถือว่าผลประโยชน์เหล่านี้จะเป็นผลประโยชน์อ้อมที่ได้รับเมื่อเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ ผลประโยชน์ทางอ้อมนี้จะส่งเสริมให้แรงงานเคลื่อนย้ายได้เร็วขึ้นและในขณะเดียวกัน ผลประโยชน์ทางอ้อมนี้ก็ยังมีส่วนที่จะดึงดูดให้แรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการคงอยู่ในภาคเศรษฐกิจนี้ตลอดไป จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการนี้ แรงงานจะเคลื่อนย้ายในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนย้ายถาวร และถึงแม้ว่ารายได้ในภาคเกษตรกรรมจะสูงขึ้น ก็จะไม่ดึงดูดให้แรงงานเคลื่อนย้ายกลับสู่ภาคเกษตรกรรมเดิมอีก

เหตุผลหนึ่งที่สนับสนุนรายได้ในภาคเศรษฐกิจทางการที่อยู่ในระดับสูงคือ ต้นทุนในการเคลื่อนย้าย แรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการจะต้องเสียต้นทุนในการเคลื่อนย้ายสูง ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนในรูปตัวเงิน อาทิ ต้นทุนค่าขนส่ง หรือต้นทุนจากการรับสารสนเทศ หรือต้นทุนที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน โดยตรง เช่นต้นทุนทางจิตใจ ทำให้แรงงานจะมีค่าความคาดหวังในภาคเศรษฐกิจทางการสูงตามต้นทุนในการเคลื่อนย้ายที่สูงขึ้นด้วย ผลประโยชน์ต่าง ๆ ในภาคเศรษฐกิจทางการ จะต้องสูงอย่างน้อยเท่ากับค่าความคาดหวังที่ต่ำที่สุดของแรงงานที่คาดหวังไว้ ดังนั้น จึงสะท้อนออกมาในรูปค่าจ้างที่สูงขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

นอกจากนี้การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรม เข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการที่เกิดขึ้นมิได้มีสาเหตุมาจาก ความต้องการแสวงหารายได้เพิ่มเติมหรือรายได้เสริมนอกฤดูกาลเพาะปลูก แต่สาเหตุของการเคลื่อนย้ายจะมาจากปัจจัยความกดดันในภาคเกษตรกรรม อันเป็นผลักดันทำให้แรงงานต้องเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรม อาทิ ขนาดของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรที่ลดต่ำลงหรือขนาดของครอบครัวแรงงานที่ขยายใหญ่ขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้รายได้ในภาคเกตรกรรมลดต่ำลง ดังนั้นเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความกดดันในภาคเกษตรกรรม แรงงานจึงหาทางออกโดยเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการในที่สุด

กล่าวโดยสรุป จากเหตุผลที่กล่าวมาจะสะท้อนพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ แรงงานจะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนย้ายถาวร แม้ว่ารายได้ในภาคเกษตรกรรมจะมีแนวโน้มสูงขึ้น แรงงานก็จะไม่เคลื่อนย้ายกลับเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมเดิมอีก และปัจจัยที่ส่งเสริมให้แรงงานมีการเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ นอกจากจะเกิดจากความแตกต่างของรายได้ ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคเศรษฐกิจทางการแล้วยังมีปัจจัยในเรื่องของความกดดันในภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการเพิ่มขึ้น นอกจากนี้แล้วผลประโยชน์ทางอ้อมในภาคเศรษฐกิจทางการ อาทิ ความสะดวกสบายทางการขนส่ง การแพทย์ การศึกษา การโทรคมนาคมสื่อสาร ตลอดจนความบันเทิง แสง สี อันเนื่องมาจากความเป็นเมือง จะกระตุ้นให้แรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการเร็วขึ้น และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ ก็คือ การเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการขัดสรรแบ่งแยกแรงงานที่มีทุนมนุษย์ออกจากแรงงานไร้ฝีมือในที่สุด

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ที่เกิดขึ้นจะมุ่งพิจารณา ความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้จะได้ข้อสรุปในกรอบทางทฤษฎีที่กำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้นเมื่อนำไปอธิบายพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม จึงไม่สามารถที่จะครอบคลุมพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายได้ทั้งหมด เนื่องมาจากว่า ความแตกต่างของรายได้ระหว่างเศรษฐกิจนั้นมีข้อปลีกย่อยและมีรายละเอียดอีกมากมาย การศึกษาในครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษารายได้ในภาคเศรษฐกิจอย่างละเอียด เพื่อที่จะทำให้การอธิบาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

พฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งแนวทางที่ควรศึกษาเพิ่มเติมจำแนกได้ดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะการศึกษาการวัดรายได้ของแรงงานในภาคเกษตรกรรม

การกำหนดให้รายได้ในภาคเกษตรกรรม ใช้หลักการแบ่งรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิตนั้นมีมูลเหตุมาจาก ข้อสมมุติโดยทั่วไปที่ว่าในภาคเกษตรกรรมมีการว่างงานแอบแฝงหรือมีแรงงานส่วนเกินอยู่ เหตุผลที่สนับสนุนข้อสมมุตินี้คือ การวัดรายได้ของแรงงานจากผลผลิตส่วนเพิ่มจะมีข้อบกพร่อง คือ ประการแรกในกรณีที่แรงงานเป็นผู้ว่างงานในภาคเกษตรกรรม แรงงานย่อมมีผลผลิตส่วนเพิ่มเป็นศูนย์ ซึ่งถือว่าไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพราะถึงแม้ว่าแรงงานที่อาศัยในครัวเรือนเกษตรจะไม่มีงานทำในภาคเกษตรกรรมก็ตาม แต่เขาเหล่านั้นก็ยังมีรายได้พอยังชีพเสมอ ประการที่สอง ในกรณีที่แรงงานในภาคเกษตรกรรมไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองแต่อยู่ในฐานะกรรมกรรับจ้าง หรือเช่าที่ทำกินในภาคเกษตรกรรม ผลตอบแทนอันหมายถึงค่าจ้างที่เกิดขึ้นควรจะสะท้อนผลผลิตส่วนเพิ่มที่แท้จริงของตัวแรงงาน แต่ในความเป็นจริงผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานจะถูกดูดซับไปโดยเจ้าของที่ดิน ผลที่เกิดขึ้นคือ ผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานในภาคเกษตรกรรมจะต่ำมาก จากข้อบกพร่องทั้งสองประการ การที่จะวัดรายได้ของแรงงานจากผลผลิตส่วนเพิ่มจึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ส่วนข้อสนับสนุนการวัดรายได้ของภาคเกษตรกรรมโดยการใช้หลักการแบ่งรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิต คือ จากสภาพความเป็นจริงแรงงานที่อาศัยในครัวเรือนเกษตรถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทำงานในภาคเกษตรกรรมก็ตาม แต่ปรากฏว่าแรงงานเหล่านี้ยังคงมีรายได้ ซึ่งรายได้ของแรงงานที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเกษตร อาจจะไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงินโดยตรง แต่จะสะท้อนในรูปต้นทุนการศึกษาหรือต้นทุนการลงทุนมนุษย์ และจากการที่นับรวมเอากำลังแรงงานที่มีวัย 15 ปีขึ้นไป และสมาชิกที่อาศัยในครอบครัวที่อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เข้ารวมไว้ในกำลังแรงงานทั้งหมดในภาคเกษตรกรรม จะมีผลทำให้ในภาคเกษตรกรรมมีการว่างงานแอบแฝงหรือแรงงานส่วนเกินเกิดขึ้น ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับความเป็นจริง กล่าวโดยสรุปก็คือการที่ในภาคเกษตรกรรมใช้หลักการแบ่งรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิตจึงเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผลซึ่งสามารถอธิบายการว่างงานแอบแฝงหรือแรงงานส่วนเกินในภาคเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี

แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในการวัดรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิตในภาคเกษตรกรรม คือ ประการแรกการวัดรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิต จะทำให้เกิด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ว่าแรงงานไม่มีความแตกต่างกัน (homogeneity) อันไม่สามารถที่แยกความแตกต่างระหว่างแรงงานเด็ก แรงงานหญิง แรงงานชาย หรือแรงงานผู้สูงอายุได้เลย ประการที่สองจากสาเหตุที่แรงงานไม่มีความแตกต่าง จึงไม่สามารถสะท้อนประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานในภาคเกษตรกรรมได้ ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของผลผลิตในภาคเกษตรกรรมจึงไม่อาจที่จะบอกได้ว่ามาจากประสิทธิภาพของแรงงานโดยตรงหรือมาจากสาเหตุอื่น

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดถึงแม้ว่าการใช้หลักการแบ่งรายได้จากรายรับเฉลี่ยที่เกิดจากผลผลิตในภาคเกษตรกรรม จะมีความสมเหตุสมผลในระดับหนึ่งก็ตาม แต่สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมคือ ถ้ายังคงให้ในภาคเกษตรกรรมมีการแบ่งรายได้จากผลผลิตเฉลี่ย จะมีการจำแนกประสิทธิภาพของแรงงานได้อย่างไร และถ้าในภาคเกษตรกรรมใช้หลักของรายได้ที่เกิดจากผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงาน ค่าจ้างหรือผลตอบแทนที่แรงงานได้รับจะสะท้อนประสิทธิภาพที่แท้จริงของแรงงานหรือไม่ ซึ่งการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานได้รับจะสะท้อนประสิทธิภาพที่แท้จริงของแรงงาน ซึ่งการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานได้เป็นอย่างดี

6.2.2 ข้อเสนอแนะการศึกษาการวัดรายได้ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

การกำหนดให้การวัดรายได้ในภาคอุตสาหกรรมใช้หลักการวัดจากผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงาน ซึ่งจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพของแรงงานได้ชัดเจน แรงงานที่มีประสิทธิภาพสูง ที่ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการลงทุนมนุษย์สูงก็จะได้รับค่าตอบแทนที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นการที่รายรับในภาคอุตสาหกรรมจะสูงหรือต่ำก็ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของแรงงาน แต่โดยความเป็นจริงแล้วการที่ผลตอบแทนของแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรมที่สูงขึ้นนั้นอาจจะไม่ได้มาจากประสิทธิภาพของแรงงานแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนหนึ่งของผลิตภาพของแรงงานที่เพิ่มขึ้นจะมาจากการใช้เทคโนโลยีระดับสูงในภาคอุตสาหกรรม หรือผลตอบแทนที่สูงขึ้นอาจจะมาจากส่วนหนึ่งของทุนมนุษย์ของแรงงานรวมกับต้นทุนการเคลื่อนย้ายก็เป็นได้

อีกประการหนึ่งคือ การที่ระดับรายได้ในภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้นนั้นอาจจะมาจากการบังคับใช้กฎหมายค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ซึ่งไม่ได้สะท้อนถึงประสิทธิภาพของแรงงานอย่างแท้จริง อาจจะเกิดผลกระทบดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

(1) ถ้าการพยายามบังคับใช้กฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำ ครอบคลุมทั้งอุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจทางการและภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ จะเกิดผลกระทบต่อแรงงานโดยตรง ทำให้เกิดการว่างงานอย่างเปิดเผยขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่รัฐบาลพยายามบังคับใช้กฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำ ทำให้ผู้ผลิต พยายามที่จะเลือกเทคนิคการผลิตใหม่โดยจะพึ่งพาทุนมากขึ้นและลดปริมาณความต้องการแรงงานลงการจ้างงานลง เพื่อเป็นการลดต้นทุนที่จะจ่ายให้แก่แรงงานตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย และจากการที่ผู้ผลิตพึ่งพาทุนมากขึ้นทำให้ผลิตภาพของแรงงานสูงขึ้นตามไปด้วย ผลที่เกิดขึ้นทำให้อุปสงค์ต่อแรงงานของผู้ผลิตลดลงตามลำดับ ซึ่งในที่สุดแล้วจะเกิดการว่างงานเปิดเผยในภาคอุตสาหกรรมขึ้นได้

(2) จากการที่พยายามบังคับใช้กฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำ ให้ครอบคลุมทั้งอุตสาหกรรมในภาคเศรษฐกิจทางการและภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการจะทำให้มีการว่างงานแอบแฝง และการทำงานต่ำระดับ (under employment) ในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะจากการที่ระดับค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้นจะดึงดูดให้แรงงานเกษตรเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่มากขึ้น ทำให้อุปทานแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเกินกว่าอุปสงค์ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมจะรองรับได้ ผลก็คือจะเกิดการคัดสรรแรงงานที่มีทุนมนุษย์สูงซึ่งสามารถสนองตอบต่อเทคโนโลยีระดับสูง ออกจากแรงงานไร้ฝีมือในที่สุด โดยผู้ผลิตจะคัดเลือกแรงงานที่มีความรู้ความสามารถสูงเข้าทำงานในลำดับแรก ๆ แรงงานที่มีความรู้ความสามารถในระดับรองลงไปโอกาสที่จะถูกรับคัดเลือกก็จะน้อยลงตามลำดับ ดังนั้นแรงงานที่มีระดับทุนมนุษย์ต่ำก็จะคงที่จะอยู่ในภาคเกษตรกรรมต่อไป ซึ่งจะก่อให้เกิดการว่างงานแอบแฝง และการทำงานต่ำระดับในภาคเกษตร

จากเหตุผลข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว การวัดรายได้ในภาคอุตสาหกรรมจึงเป็นเรื่องที่สมควรอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาลึกลงไปในรายละเอียด เพราะการที่ผลตอบแทนในภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้น โดยที่ไม่ได้สะท้อนประสิทธิภาพของแรงงานนั้น จะทำให้เกิดความขัดแย้งของการเคลื่อนย้ายแรงงานได้ ดังนั้นการศึกษาการวัดรายได้ในภาคอุตสาหกรรมจึงมีความสำคัญและสมควรที่จะมีการศึกษาต่อไปในอนาคต

6.2.3 ความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม

ความแตกต่างที่ปรากฏชัดของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมก็คือรายได้ที่เป็นตัวเงินและความมั่นคงในระยะเวลาการว่าจ้าง ในภาคอุตสาหกรรมจะมีความมั่นคงของรายได้ที่เป็นตัวเงินและระยะเวลาในการว่าจ้าง แต่ในภาคเกษตรกรรมจะไม่มีความมั่นคงใน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ระดับรายได้และระยะเวลาการว่าจ้าง ระยะเวลาการว่าจ้างจะเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งถ้าเป็นนอกฤดูกาลเพาะปลูกแรงงานเกษตรเหล่านี้จะเป็นผู้ว่างงานเกือบจะทันที ดังนั้นระยะเวลาการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมจึงขึ้นอยู่กับฤดูกาลเพาะปลูกเป็นสำคัญ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อระดับรายได้ทำให้ระดับรายได้ในภาคเกษตรกรรมไม่มั่นคงซึ่งต่างจาก ในภาคอุตสาหกรรมจะมีช่วงเวลาในการทำงานที่แน่นอน และระยะเวลาในการจ้างงานจะระบุไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นระยะเวลาการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมจึงมีความมั่นคงกว่าในภาคเกษตรกรรม ทำให้ระดับรายได้ในภาคอุตสาหกรรมมีความมั่นคงเช่นเดียวกัน จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ระดับรายได้และเสถียรภาพการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมด้อยกว่าภาคอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน

แต่ความแตกต่างของรายได้ที่เกิดจากระดับรายได้ที่เป็นตัวเงิน และระยะเวลาในการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นนั้น สะท้อนความแตกต่างที่แท้จริงหรือไม่ เรื่องนี้เป็นที่ถกเถียงกันมากแต่ยังไม่มีการศึกษากันอย่างแท้จริง ค่าจ้างที่เป็นตัวเงินอาจจะไม่ใช่เครื่องชี้ความแตกต่างของค่าจ้างที่แท้จริงได้ดีนัก กล่าวคือ ถึงแม้ว่าค่าจ้างเป็นตัวเงินที่จ่ายให้แก่แรงงานในภาคอุตสาหกรรมจะสะท้อนค่าครองชีพที่เกิดขึ้นในตัวเมืองได้เป็นอย่างดี ในรูปค่าจ้างที่สูงกว่าภาคเกษตรกรรมมาก แต่ค่าจ้างที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรมที่ต่ำนั้นไม่ได้สะท้อนค่าครองชีพที่แท้จริงเพราะในชนบทนั้นมีอุปทานสินค้าจำนวนมากที่ไม่ได้ผ่านระบบตลาด ดังนั้นความแตกต่างของค่าจ้างที่เป็นตัวเงินจึงไม่สามารถวัดความแตกต่างของอรรถประโยชน์ที่แท้จริงได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved